

СЪД НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
TRIBUNAL DE JUSTICIA DE LA UNIÓN EUROPEA
SOUDNÍ DVŮR EVROPSKÉ UNIE
DEN EUROPEISKE UNIONS DOMSTOL
GERICHTSHOF DER EUROPAÏSCHEN UNION
EUROOPA LIIDU KOHUS
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION
COUR DE JUSTICE DE L'UNION EUROPÉENNE
CÚIRT BHREITHIÚNAIS AN AONTAIS EORPAIGH
SUD EUROPSKE UNIJE
CORTE DI GIUSTIZIA DELL'UNIONE EUROPEA

LUXEMBOURG

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESA
EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMAS
AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA
IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA TAL-UNJONI EWROPEA
HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE
TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ
TRIBUNAL DE JUSTIÇA DA UNIÃO EUROPEIA
CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE
SÚDNY DVOR EURÓPSKEJ ÚNIE
SODIŠČE EVROPSKE UNIJE
EUROOPAN UNIONIN TUOMIOISTUIN
EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

PRESUDA SUDA

11. studenoga 1997.*

„Ravnopravnost muškaraca i žena – Jednake kvalifikacije kandidata različitog
spola – Davanje prednosti ženskim kandidatima“

U predmetu C-409/95,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku – Verwaltungsgericht Gelsenkirchen – Tumačenje članka 2. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete (SL L 39, str. 40.) – Beamtenengesetz savezne pokrajine Nordrhein-Westfalen – Obveza u kategoriji „pretežno muških“ radnih mjesta promaknuti ženskoga kandidata, kada je jednako stručan, podoban i s jednakim rezultatima kao i muški kandidat, osim kada postoje posebni razlozi za dotičnoga muškoga kandidata, koji je uputio Verwaltungsgericht (Njemačka), odlukom od 21. prosinca 1995., koju je Sud zaprimio 29. prosinca 1995., u postupku

Hellmut Marschall

protiv

Land Nordrhein-Westfalen, koju po zakonu zastupa Bezirksregierung Münster,

SUD,

u sastavu: G. C. Rodríguez Iglesias, predsjednik, C. Gulmann, H. Ragnemalm i M. Wathelet, predsjednici vijeća, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn (izvjestitelj), J. L. Murray, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann i L. Sevón, suci,

nezavisni odvjetnik: F. G. Jacobs,

tajnik: H. A. Rühl, glavni administrator,

* Jezik postupka: njemački

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Land Nordrhein-Westfalen, koji zastupa Bezirksregierung Arnsberg, Juliane Kokott, profesorica na Sveučilištu Heinrich Heine, Düsseldorf,
- za španjolsku vladu Alberto José Navarro González, glavni ravnatelj Pravne i institucionalne koordinacije sa Zajednicom, i Gloria Calvo Díaz, *abogado del Estado*, iz Državne pravne službe, u svojstvu agenata,
- za francusku vladu Catherine de Salins, voditeljica poduprave u Upravi za pravne poslove Ministarstva vanjskih poslova i Anne de Bourgoing, otpravnica poslova u istoj upravi, u svojstvu agenata,
- za austrijsku vladu Wolf Okresek, *Ministerialrat* u Službi za ustavna pitanja Ureda saveznoga kancelara, u svojstvu agenta,
- za finsku vladu Tuula Pynnä, pravna savjetnica u Ministarstvu vanjskih poslova, u svojstvu agenta,
- za švedsku vladu Lotty Nordling, *rättschef* u Odjelu za vanjsku trgovinu Ministarstva vanjskih poslova, u svojstvu agenta,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine Lindsey Nicoll iz Treasury Solicitor's Departmenta, u svojstvu agenta i Eleanor Sharpston, *barrister*,
- za norvešku vladu Beate B. Ekeberg, voditeljica službe na položaju u Ministarstvu vanjskih poslova, u svojstvu agenta,
- za Komisiju Europskih zajednica Jürgen Grunwald, pravni savjetnik i Marie Wolfcarius iz pravne službe, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 15. svibnja 1997., donosi sljedeću

Presudu

- 1 Rješenjem od 21. prosinca 1995., koje je Sud zaprimio 29. prosinca 1995., Verwaltungsgericht (upravni sud) iz Gelsenkirchena uputio je Sudu radi donošenja prethodne odluke sukladno članku 177. Ugovora o EZ-u pitanje o tumačenju članka 2. stavaka 1. i 4. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete (SL L 39, str. 40.; u daljnjem tekstu: Direktiva).

- 2 Pitanje se postavilo u okviru spora između H. Marschalla i Land Nordrhein-Westfalen (pokrajine Sjeverna Rajna-Vestfalija; u daljnjem tekstu: Land) vezano uz kandidaturu H. Marchalla za promaknuće na radno mjesto u Gesamtschule (općoj srednjoj školi) Schwerte (Njemačka).
- 3 Beamtenengesetz für das Land Nordrhein-Westfalen (Zakon o službenicima pokrajine Sjeverna Rajna-Vestfalija), u tekstu objavljenom 1. svibnja 1981. (GVNW, str. 234.), posljednji put izmijenjen 5. veljače 1995. člankom 1. Sedmog zakona o izmjeni određenih pravila o javnoj službi (GVNW, str. 102.; u daljnjem tekstu: sporna odredba), u članku 25. stavku 5. drugoj rečenici propisuje:

„Ako u području iz nadležnosti tijela koje odlučuje o promaknuću na određenoj razini koju dotično radno mjesto zauzima u sektoru javne službe ima manje žena nego muškaraca, ženama treba dati prednost pri promaknuću u slučaju jednake podobnosti, stručnosti i profesionalnih rezultata, osim kada razlozi specifični za [muškoga] kandidata prevagnu u njegovu korist.“
- 4 Land napominje da je pravilo prednosti, propisano navedenom odredbom, uvelo dodatni kriterij za promaknuće, to jest da je riječ o ženi, čime se želi ublažiti nejednak položaj u kojem se nalaze ženski kandidati u odnosu na one muške koji se natječu za isto mjesto. Naime, u slučaju jednakih kvalifikacija, poslodavac ima tendenciju da prije promiče muškarca nego ženu, s obzirom na to da se primjenjuju određeni tradicionalni kriteriji za promaknuće koji u praksi žene stavljaju u nepovoljniji položaj, kao što su na primjer dob, duljina radnog staža i okolnost da je kandidat glava obitelji, koji kućanstvu osigurava jedini izvor prihoda.
- 5 Propisujući da žene imaju prednost pri promaknuću „osim kada razlozi specifični za [muškoga] kandidata prevagnu u njegovu korist“, zakonodavac se, prema navodima Landa, namjerno odlučio za neprecizan pravni izraz kako bi ostavio dovoljnu fleksibilnost te posebice kako bi upravi ostavio diskrecijski prostor da uzme u obzir bilo koji razlog specifičan za pojedinoga kandidata. Uprava stoga uvijek može, neovisno o pravilu prednosti, dati prednost muškom kandidatu temeljem kriterija za promaknuće, bilo da su oni tradicionalni ili neki drugi.
- 6 Iz rješenja kojim je upućen zahtjev za prethodnu odluku razvidno je da H. Marschall radi u službi Landa u zvanju nastavnika i da prima dohodak prema osnovnoj razini platnog razreda A 12.
- 7 H. Marschall se 8. veljače 1994. prijavio za promaknuće na položaj A 13 („nastavnik kvalificiran predavati u prvom razredu srednjoškolskog obrazovanja kao zaposlenik“) u Gesamtschule Schwerte. Međutim, Bezirksregierung (lokalno poglavarstvo) Arnsberg obavijestilo ga je da namjerava na taj položaj imenovati ženskoga kandidata.
- 8 H. Marschall uložio je prigovor koji je Bezirksregierung odbio odlukom od 29. srpnja 1994. s obrazloženjem da je izabrana kandidatkinja zbog sporne odredbe

obvezno morala biti promaknuta s obzirom na to da su prema ocjenjivačkim izvješćima ona i H. Marschall imali jednake kvalifikacije i da je u trenutku raspisivanja natječaja broj žena u platnom razredu A 13 bio manji u odnosu na broj muškaraca.

- 9 H. Marschall potom je podnio tužbu pred Verwaltungsgericht Gelsenkirchen zahtijevajući da se Landu naloži da ga promakne u spomenuti položaj.
- 10 Zaključujući da H. Marschall i izabrana kandidatkinja imaju iste kvalifikacije za traženi položaj, sud koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku smatrao je da rješenje spora ovisi o tome je li sporna odredba u skladu s člankom 2. stavcima 1. i 4. Direktive.
- 11 U tom pogledu, pozivajući se na presudu Suda od 17. listopada 1995., Kalanke (C-450/93, Zb., str. I-3051.), Verwaltungsgericht Gelsenkirchen ističe da bi prednost koju sporna odredba načelno daje ženama mogla predstavljati diskriminaciju u smislu članka 2. stavka 1. Direktive. Mogućnost iznimnog davanja prednosti muškim kandidatima ne eliminira navedenu diskriminaciju.
- 12 Sud koji je uputio zahtjev sumnja i u to ulazi li sporna odredba u područje primjene iznimke predviđene u članku 2. stavku 4. Direktive, koja govori o mjerama za promicanje jednakih mogućnosti za muškarce i žene. Osnova za procjenu kandidata je neopravdano sužena s obzirom na to da se vodilo računa samo o brojčanom omjeru muškaraca i žena na dotičnoj razini. Osim toga spornom se odredbom ne poboljšava mogućnost žena da konkuriraju na tržištu rada te da razvijaju karijeru na jednakoj osnovi kao i muškarci, već se njome propisuje rezultat, iako članak 2. stavak 4. Direktive dopušta samo mjere za promicanje jednakih mogućnosti.
- 13 U tim je okolnostima sud koji je uputio zahtjev odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Protivi li se članak 2. stavak 1. i 4. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete tome da se nacionalnim propisom odredi da žene imaju prednost pri promaknuću na području javne službe u kojem su manje brojne od muškaraca na odnosnoj razini, u slučaju kad muški i ženski kandidati imaju jednake kvalifikacije (u pogledu podobnosti, stručnosti i profesionalnih rezultata), osim kada razlozi specifični za [muškoga] kandidata prevagnu u njegovu korist („sofern nicht in der Person einesmännlichen Mitbewerbers liegende Gründe überwiegen“)?“

- 14 Land, austrijska, finska, norveška, španjolska i švedska vlada te Komisija smatraju da nacionalna norma poput sporne odredbe predstavlja mjeru za promicanje jednakih mogućnosti muškaraca i žena, što ulazi u područje primjene članka 2. stavka 4. Direktive.

- 15 S tim u vezi Land navodi da davanje prednosti ženskim kandidatima ima za cilj ublažiti tradicionalne kriterije za promaknuće, a da ih pritom ne nadomještava. Austrijska vlada smatra da je svrha nacionalne norme poput spomenute ispravljanje diskriminacijskog postupanja prilikom izbora osoblja.
- 16 Finska, norveška i švedska vlada dodaju da se predmetnom nacionalnom normom promiče pristup žena odgovornim položajima te se tako pridonosi uspostavljanju ravnoteže na tržištima rada koja su, u trenutnom stanju, još uvijek velikim dijelom fragmentirana na temelju spola na način da se rad žena koncentrira uglavnom na nižim položajima poslovne hijerarhije. Finska vlada smatra da iskustvo iz prošlosti posebice pokazuje da mjere koje se ograničavaju na pružanje stručne orijentacije i osposobljavanja za žene ili na podjelu poslovnih i obiteljskih odgovornosti nisu dovoljne da bi se prekinula fragmentacija tržišta rada.
- 17 Land i sve spomenute vlade konačno smatraju da prednost koja se spornom odredbom daje ženama nije apsolutna i bezuvjetna. Ona je dakle u granicama koje je Sud postavio u gore navedenoj presudi Kalanke.
- 18 S druge strane, francuska vlada i vlada Ujedinjene Kraljevine smatraju da sporna odredba nije pokrivena izuzećem iz članka 2. stavka 4. Direktive.
- 19 U tom pogledu tvrde da dajući prednost ženskim kandidatima navedena odredba prelazi granicu promicanja jednakih mogućnosti i njome se nastoji postići jednaka zastupljenost muškaraca i žena. Stoga treba primijeniti zaključak do kojeg je Sud došao u gore navedenoj presudi Kalanke.
- 20 Francuska vlada i vlada Ujedinjene Kraljevine dodaju da derogatorna klauzula ne čini spornu odredbu ništa manje diskriminatornom. Ta se klauzula primjenjuje samo iznimno, pa stoga nema utjecaja na „obične“ slučajeve u kojima ne postoji specifični razlog za muškoga kandidata koji bi bio takav da prevlada nad općom obvezom da se promakne ženski kandidat. Usto, s obzirom na to da je formulirana općenitim i nepreciznim izrazima, klauzula je u suprotnosti s načelom pravne sigurnosti.
- 21 Iz članka 1. stavka 1. Direktive slijedi da je njezina svrha primjena načela ravnopravnosti muškaraca i žena u državama članicama, posebno u pogledu mogućnosti zapošljavanja, uključujući i napredovanje. Načelo ravnopravnosti sukladno članku 2. stavku 1. Direktive podrazumijeva „nepostojanje bilo kakve vrste diskriminacije na temelju spola, bilo izravne ili neizravne“ [neslužbeni prijevod].
- 22 Kako je određeno u njezinom članku 2. stavku 4., Direktiva „ne dovodi u pitanje mjere za promicanje jednakih mogućnosti za muškarce i žene, osobito uklanjanjem postojećih nejednakosti koje umanjuju mogućnosti žena u područjima iz članka 1. stavka 1.“ [neslužbeni prijevod].

- 23 Sud je u točki 16. gore spomenute presude Kalanke zaključio da nacionalna norma koja pri promaknuću automatski daje prednost ženskim kandidatima u slučaju kad imaju jednake kvalifikacije kao i muški kandidati, u područjima djelatnosti u kojima su žene manje brojne nego muškarci na razini odnosnog položaja, dovodi do diskriminacije na temelju spola.
- 24 Međutim, treba reći da za razliku od propisa o kojem je riječ u presudi Kalanke sporna odredba sadrži klauzulu prema kojoj nije potrebno ženama dati prednost pri promaknuću ako razlozi specifični za muškoga kandidata prevagnu u njegovu korist (*Öffnungsklausel*, u daljnjem tekstu: derogatorna klauzula).
- 25 Stoga je potrebno razmotriti ima li nacionalna norma koja sadrži takvu klauzulu za cilj promicati jednake mogućnosti za muškarce i žene u smislu članka 2. stavka 4. Direktive.
- 26 Potonja odredba ima jasan i ograničen cilj da se dopuste mjere koje, iako su naizgled diskriminatorne, ustvari teže uklanjanju ili smanjivanju nejednakosti koje zaista mogu postojati u društvenoj stvarnosti (presuda od 25. listopada 1998., Komisija/Francuska, 312/86, Zb., str. 6315., t. 15. i gore navedena presuda Kalanke, t. 18.).
- 27 Tom se odredbom tako dopuštaju nacionalne mjere u pogledu mogućnosti zapošljavanja, uključujući i napredovanje, kojima se u povoljniji položaj stavljaju specifično žene, a u cilju poboljšanja njihove sposobnosti da konkuriraju na tržištu rada i da svoju karijeru razvijaju na jednakim osnovama kao i muškarci (gore navedena presuda Kalanke, t. 19.).
- 28 Kao što je Vijeće izložilo u uvodnoj izjavi 3. svoje Preporuke 84/635/EEZ od 13. prosinca 1984. o promicanju posebnih mjera u odnosu prema ženama (SL L 331, str. 34.), „postojeće pravne norme u pogledu ravnopravnosti čiji je cilj pojedincima pružiti prava nedovoljne su da bi se uklonili svi oblici nejednakosti ako vlade, socijalni partneri i druge zainteresirane institucije istodobno ne poduzmu mjere za ublažavanje štetnih posljedica za žene u svijetu rada, a koje proizlaze iz stavova, ponašanja i strukture društva“ (presuda Kalanke, t. 20.).
- 29 No, kao što naglašavaju Land i nekoliko vlada koje su intervenirale u postupku, činjenica je da čak i kada muškarci i žene imaju jednake kvalifikacije, učestalo je da pri promaknuću muški kandidati imaju prednost pred ženskim kandidatima, posebice zbog predrasuda i stereotipa o ulozi i sposobnostima žena u svijetu rada kao i zbog bojazni, primjerice, da će žene češće prekinuti karijeru zbog kućanskih i obiteljskih obveza, da će biti manje fleksibilne u organizaciji radnog vremena ili da će češće izostajati zbog trudnoće, poroda i dojenja.
- 30 Zbog navedenih razloga činjenica da dvoje kandidata različitog spola imaju iste kvalifikacije ne znači sama po sebi da imaju jednake mogućnosti.

- 31 Slijedom navedenoga nacionalna norma sukladno kojoj, pod rezervom primjene derogatorne klauzule, ženskim kandidatima za promaknuće, koji imaju jednake kvalifikacije kao muški kandidati, treba dati prednost u područjima u kojima su podzastupljene, može ući u područje primjene članka 2. stavka 4. pod uvjetom da se takvom normom mogu ublažiti štetne posljedice za ženske kandidate do kojih dovode gore opisani stavovi i ponašanja, pa stoga i smanjiti slučajevi nejednakosti koji mogu postojati u društvenoj stvarnosti.
- 32 Međutim, valja podsjetiti da, s obzirom na to da članak 2. stavak 4. predstavlja iznimku od osobnog prava propisanoga Direktivom, takva nacionalna mjera koja posebno favorizira ženske kandidate ne može osigurati apsolutnu i bezuvjetnu prednost ženama pri promaknuću, a da ne prijeđe granice izuzeća predviđenoga tom odredbom (gore spomenuta presuda Kalanke, t. 21. i 22.).
- 33 Za razliku od propisa o kojem je riječ u presudi Kalanke, nacionalna norma koja, kao u slučaju iz glavnog postupka, sadrži derogatornu klauzulu ne prelazi te granice ako, u svakom pojedinačnom slučaju, muškim kandidatima koji imaju jednake kvalifikacije kao i ženski kandidati osigurava objektivnu procjenu kandidatura uzimajući u obzir sve kriterije u pogledu osobe kandidata i eliminira prednost koju se daje ženskim kandidatima ako jedan ili više od tih kriterija prevagne u korist muškoga kandidata. S tim u vezi treba međutim podsjetiti da takvi kriteriji ne smiju biti diskriminatorni prema ženskim kandidatima.
- 34 Sud koji je uputio zahtjev treba utvrditi jesu li ti uvjeti ispunjeni ispitivanjem dosega sporne odredbe kako ju je primijenio Land.
- 35 Sudu koji je uputio zahtjev stoga valja odgovoriti da nije u suprotnosti s člankom 2. stavcima 1. i 4. Direktive nacionalna norma koja, u slučaju kad na određenoj razini koju dotično radno mjesto zauzima u sektoru javne službe ima manje žena nego muškaraca, a ženski i muški kandidati jednako su kvalificirani za to mjesto u pogledu podobnosti, stručnosti i profesionalnih rezultata, obvezuje da se prednost pri promaknuću dâ ženskim kandidatima, osim kada razlozi specifični za muškoga kandidata prevagnu u njegovu korist, pod uvjetom da:
- u svakom pojedinačnom slučaju muškim kandidatima koji imaju jednake kvalifikacije kao i ženski kandidati osigurava objektivnu procjenu kandidatura uzimajući u obzir sve kriterije u pogledu osobe kandidata i eliminira prednost koju se daje ženskim kandidatima ako jedan ili više od tih kriterija prevagne u korist muškoga kandidata te da
 - takvi kriteriji nisu diskriminatorni prema ženskim kandidatima.

Troškovi

- 36 Troškovi koje su imale španjolska, francuska, nizozemska, austrijska, finska i švedska vlada, vlada Ujedinjene Kraljevine, norveška vlada i Komisija Europskih

zajednica, koje su Sudu podnijele očitovanja, ne mogu biti predmet nadoknade. Budući da ovaj postupak za stranke iz glavnog postupka predstavlja stadij tijekom postupka pred nacionalnim sudom, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenoga,

SUD,

odlučujući o pitanju koje mu je podnio Verwaltunggericht Gelsenkirchen, odlukom od 21. prosinca 1995. odlučuje:

Nacionalna norma koja, u slučaju kad na određenoj razini koju dotično radno mjesto zauzima u sektoru javne službe ima manje žena nego muškaraca, a ženski i muški kandidati jednako su kvalificirani za to mjesto u pogledu podobnosti, stručnosti i profesionalnih rezultata, obvezuje da se prednost pri promaknuću dâ ženskim kandidatima, osim kada razlozi specifični za muškoga kandidata prevagnu u njegovu korist, nije u suprotnosti s člankom 2. stavicima 1. i 4. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete, pod uvjetom da:

- u svakom pojedinačnom slučaju muškim kandidatima koji imaju jednake kvalifikacije kao i ženski kandidati osigurava objektivnu procjenu kandidatura uzimajući u obzir sve kriterije u pogledu osobe kandidata i eliminira prednost koju se daje ženskim kandidatima ako jedan ili više od tih kriterija prevagne u korist muškoga kandidata te da
- takvi kriteriji nisu diskriminatorni prema ženskim kandidatima.

Rodríguez Iglesias

Gulmann

Ragnemalm

Wathelet

Mancini

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Murray

Edward

Puissochet

Hirsch

Jann

Sevón

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourgu 11. studenoga 1997.

Tajnik

Predsjednik

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias